

ZMIANY INFRASTRUKTURY POLSKIEJ WSI W WARUNKACH UNII EUROPEJSKIEJ

Franciszek Kapusta

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Abstrakt. W opracowaniu przeprowadzono analizę porównawczą wyodrębniania obszarów wiejskich, a następnie, w oparciu o ujęcie wsi według TERYT, dokonano porównania zmian poziomu infrastruktury (głównie technicznej i społecznej) w kraju, mieście i na wsi w latach 2003-2009. Pod wpływem warunków zewnętrznych, w tym wsparcia finansowego Unii Europejskiej, następuje przyspieszenie przemian wsi, ze szczególnym uwzględnieniem jej poziomu infrastruktury. Ponadto scharakteryzowano ewolucję funkcji wsi w warunkach przynależności Polski do Unii Europejskiej; zmniejszanie funkcji rolniczej na rzecz wielofunkcyjnego rozwoju.

Słowa kluczowe: funkcje, infrastruktura, poziom, rozwój, warunki, wieś

WSTĘP

Współczesna wieś polska pełni wielorakie funkcje i nie jest w literaturze zdefiniowana.

Unia Europejska stawia na aktywizację i odnowę obszarów wiejskich. Na lata 2007-2013 został opracowany w tej sprawie program, którego konstrukcją nośną stały się cztery osie priorytetowe. Oś, to spójna grupa środków, których wdrożenie prowadzi bezpośrednio do osiągnięcia szczegółowych celów.

Oś pierwsza jest o charakterze gospodarczym i ma zmierzać do poprawy konkurencyjności sektora rolnego i leśnego.

Oś druga jest związana ze środowiskowymi uwarunkowaniami ekologicznymi i została ukierunkowana na poprawę środowiska naturalnego.

Oś trzecia zawiera w sobie wartości społeczne i ma poprawić jakość życia ludności na obszarach wiejskich, a jednocześnie dążyć do różnicowania gospodarki wiejskiej.

Oś czwarta dotyczy lokalnej społeczności.

Program określa zakres i formę wsparcia obszarów wiejskich na lata 2007-2013. Finansowany jest zarówno z budżetu UE (Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – EFRROW), jak i z krajowych środków publicznych. Łączna kwota wsparcia w Polsce wynosi 17,2 mld euro, przy czym 13,2 mld euro będzie pochodzić z UE, a 4 mld euro stanowi wkład polskich środków publicznych.

Wieś polska dostarcza rozliczne dobra, służące nie tylko wytwarzaniu żywności. Za ich stan i wykorzystanie odpowiada całe społeczeństwo. Posiadane przez wieś dobra zalicza się do prywatnych i publicznych. Są też takie, których nie można jednoznacznie zaliczyć do dóbr prywatnych, ani publicznych [Wilkin 2001, Kapusta 2008].

CEL, ZAKRES I METODYKA BADAŃ

Celem badań jest:

- a) określenie aktualnego zasięgu wsi polskiej pod względem terytorialnym i ludnościowym,
- b) scharakteryzowanie zmian poziomu infrastruktury wsi (szczególnie technicznej i społecznej) w latach 2003-2009, tj. w warunkach przynależności Polski do Unii Europejskiej,
- c) krótka charakterystyka ewolucji wsi od rolniczej do wielofunkcyjnej.

Jako rok bazowy do porównań przyjęto 2003, tj. ostatni rok przed akcesją Polski do Unii Europejskiej, natomiast jako ostatni – 2009 rok, ze względu na dostępność zweryfikowanych informacji statystycznych.

Opracowanie powstało na podstawie takich źródeł wiedzy, jak: publikacje naukowe zwarte i ciągłe oraz materiały statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego i jego agend terenowych.

Zgromadzony materiał został opracowany i zinterpretowany z wykorzystaniem metod: analizy porównawczej w formie wertykalnej i horyzontalnej [Kapusta 1976], statystycznej, waloryzacji względnej elementów infrastruktury [Kapusta 2006 a] oraz elementów metody monograficznej [Kopeć 1983].

Uzyskane wyniki badań zostały przedstawione techniką tabelaryczną w połączeniu z opisem słownym.

WYNIKI I OMÓWIENIE

Zakres terytorialny i ludnościowy wsi polskiej

Zasięg terytorialny wsi polskiej można przedstawić w trojaki sposób:

1. W Unii Europejskiej i OECD o zróżnicowaniu pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi decyduje gęstość zaludnienia. W Unii Europejskiej za obszar wiejski uznaje się tereny o wskaźniku zagęszczenia ludności poniżej 100 osób na km².

2. Według Organizacji Współpracy i Rozwoju (*Organization for Economic Cooperation and Development* – OECD) – są to obszary o gęstości zaludnienia poniżej 150 osób na km².
3. Poszczególne kraje Unii stosują odmienną metodologię (własną) wydziałania obszarów wiejskich, stąd istniejące w statystyce informacje nie są porównywalne. W Polsce obszary wiejskie wyróżnia się na podstawie podziału terytorialnego według rejestru TERYT, w którym za obszary wiejskie uznaje się gminy wiejskie i część wiejską gminy miejsko-wiejskiej.

Każdorazowy stan wsi jest kształtowany pod wpływem: zmian administracyjnych, przyłączania wsi i osad do miast oraz zmian struktury istniejących wsi, migracji ludności wiejskiej do miast i miejskiej na wieś, przyrostu naturalnego ludności i rozwoju działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich.

Cechą charakterystyczną obszarów wiejskich we wszystkich krajach Unii jest ich zróżnicowanie w rozwoju pod względem demograficznym, społecznym i ekonomicznym. Zróżnicowanie to jest determinowane przez wiele czynników, począwszy od tradycji silnie zakorzenionej w świadomości ludności wiejskiej, a skończywszy na indywidualnych planach inwestycyjnych właścicieli gruntów. Obecna struktura przestrzenna użytkowania ziemi jest wynikiem wpływu warunków przyrodniczych, społeczno-gospodarczych, demograficznych i historycznych. To już nie tylko kombinacja różnych cech przestrzennych i geograficznych, ale wyraźna ingerencja człowieka, zarówno ta przemyślana i współdziałająca z warunkami naturalnymi, jak i ta zaburzająca istniejące środowisko.

W Polsce w 2010 roku było 2478 gmin, z czego 2171 to gminy wiejskie i miejsko-wiejskie. Wśród nich, takich o liczbie mieszkańców wiejskich: poniżej 5000 jest 791, 5000-7500 – 684, 7500-10 000 – 341, 10 000-12 500 – 186, 12 500-15 000 – 87 i liczbie 15 000 i więcej – 84 gminy [Powierzchnia... 2011]. Przeciętne zagęszczenie ludności w Polsce jest relatywnie niewielkie (2009 rok) – wynosi 122 osoby/ km², natomiast na wsi 51 osób/km² i jest bardzo zróżnicowane regionalnie (od 24 osób/km² w województwie warmińsko-mazurskim do 119/km² w województwie śląskim) [Obszary... 2011].

W tabeli 1 zestawiono zasięg obszarów wiejskich w Polsce według różnych kryteriów wyodrębniania.

Jak wynika z tabeli 1 zasięg wsi w Polsce wydzielony według różnych metodologii jest odmienny; najmniejszy według Eurostatu a największy według TERYT. Przedmiotem dalszej analizy będzie ujęcie wsi w Polsce według TERYT (tab. 1). W analizowanym okresie (2003-2009, tj. przed akcesją Polski do UE i sześć lat później) następuje:

- zmniejszenie obszaru wsi i jej udziału w powierzchni Polski,
- zwiększanie liczby mieszkańców wsi i wzrostu ich udziału w ogólnej liczbie ludności w kraju.

Analizując regionalne dysproporcje dotyczące obszarów wiejskich, można stwierdzić, że w 2009 roku zajmowały one od 97,5% w województwie warmińsko-mazurskim do 69,3% w województwie śląskim, a zamieszkiwało na nich od 58,9% w woj. podkarpackim do 21,9% ludności w województwie śląskim [Obszary... 2011].

Tabela 1. Obszary wiejskie w Polsce według różnych kryteriów wyodrębniania
 Table 1. Rural areas in Poland according to different criteria of division

Podział według Division according to	Rok Years	Powierzchnia – Area		Ludność – Population	
		tys. ha in thous. ha	% powierzchni kraju % of land area	tys. osób in thous. persons	% ogółu ludności kraju % of land population
OECD	2005	28 453,9	91,0	13 116,0	34,4
EUROSTAT	2005	26 800,1	85,7	11 173,0	29,3
TERYT	2003	29 147,4	93,2	14 677,2	38,4
	2005	29 139,8	93,2	14 733,3	38,6
	2009	29 127,7	93,1	14 889,1	39,0

Źródło: Charakterystyka... [2006, s. 109], Obszary... [2011, s. 92-93, 98-99]. Obliczenia własne.
 Source: Charakterystyka... [2006, p. 109], Obszary... [2011, p. 92-93, 98-99]. Own calculation.

Obszary wiejskie w Polsce pod względem procesu przemian można podzielić na trzy kategorie [Hunek 2006]:

- 1) obszary ekonomicznie zintegrowane z gospodarką narodową, rozwijające się ekonomicznie i demograficznie, zlokalizowane na ogół wokół ośrodków miejskich, obejmujące około 20% obszarów wiejskich,
- 2) pośrednie obszary wiejskie, zdominowane przez gospodarkę rolną, słabo rozwijające się ekonomicznie i demograficznie, obejmujące co najmniej 60% terenów wiejskich,
- 3) peryferyjne obszary wiejskie, słabo zaludnione, na ogół w gospodarce regresywnej, obejmujące do 20% terenów wiejskich.

Zmiany poziomu infrastruktury wsi w latach 2003-2009

Infrastruktura, to środki techniczne i instytucje niezbędne do zapewnienia należytego funkcjonowania działalności produkcyjnej i usługowej oraz kształtowania pożądanych warunków życia ludności. Istnieje wiele definicji infrastruktury i związanych z nią pojęć [Kapusta 2006 a]. Ze wszystkich rodzajów infrastruktury największy wpływ na warunki życia i działalność społeczeństwa mają te, które są zaliczane do infrastruktury technicznej i społecznej.

Infrastruktura techniczna zaspokaja różne potrzeby życia społeczeństw i w największym stopniu służy rozwojowi działalności gospodarczej. Zalicza się do niej: drogi kolejowe i stacje, drogi lądowe, mosty, drogi wodne, drogi lotnicze, Internet, linie telefoniczne, łączność pocztową, linie energetyczne, stacje radiowe i telewizyjne, budynki mieszkalne i ich wyposażenie w urządzenia dostarczające media, budynki administracyjne, handlowe, produkcyjne i usługowe, wodociągi, kanalizację, oczyszczalnie ścieków i wszelkiego rodzaju urządzenia oraz instalacje redukujące zanieczyszczenia gazowe, pyłowe itp.

Z kolei, infrastruktura społeczna służy bezpośrednio zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych, a pośrednio przyczynia się do rozwoju przedsięwzięć gospodarczych. Przez infrastrukturę społeczną rozumie się urzędnicy i instytucje świadczące usługi jednostkowe w sposób zorganizowany w zakresie: oświaty i wychowania, upowszechnienia kultury, ochrony zdrowia, opieki społecznej, kultury fizycznej i turystyki. Zakres jej nie jest ograniczony tylko do samych urzędów. Jej poziom często oceniamy pośrednio poprzez świadczone usługi, zatrudnionych w nich pracowników, stosowane rozwiązania organizacyjne i obowiązujące prawne uregulowania ich działalności [Mikołajewicz 1992]. Podstawą oceny praktycznej realizacji funkcji tej infrastruktury jest m.in. system wskaźników społecznych. Do infrastruktury społecznej należą takie placówki i instytucje, jak: przedszkola, szkoły, żłobki, ośrodki zdrowia, apteki i punkty apteczne, domy kultury, kina, teatry, biblioteki, muzea itp. Ważną rzeczą jest nie tylko fizyczne istnienie tych jednostek, lecz także ich dostępność, na co składają się: odpowiednie rozmieszczenie, możliwość dojścia czy dojazdu, odpowiednia „pojemność” (w sensie dostępności dla każdego w danej chwili) i poziom świadczonych usług.

W niniejszym opracowaniu interesują nas:

- zmiany poziomu infrastruktury w latach 2003-2009 w Polsce, z podziałem na miasto i wieś,
- postęp, względnie regres, w poziomie poszczególnych elementów infrastruktury.

Aby scharakteryzować te zmiany, elementy infrastruktury ujęto porównawczo z podziałem: wieś i miasto na tle warunków średnich w kraju w 2003 i 2009 roku. W analizie uwzględniono te elementy, dla których istnieją (lub można wyliczyć) informacje porównawcze w podziale wieś i miasto oraz średnie dla kraju.

Oceny stanu infrastruktury dokonano metodą waloryzacji względnej [Kapusta 2006 a], która ogólnie rzecz biorąc, polega na porównaniu stanu infrastruktury w mieście i na wsi ze stanem w kraju w danej dziedzinie i odpowiednie ocenienie przewagi lub niedowagi w danym rodzaju infrastruktury. Następnie dodaje się uzyskane wyniki i wyciąga stan średni dla badanej jednostki. Stan średni w jednostce badanej stwierdza jej przewagę lub niedowagę nad warunkami w kraju. Poszczególne wskaźniki składowych elementów infrastruktury wskazują odmienną jej stanu w badanej jednostce od stanu w kraju. Wskaźnik infrastruktury dla poszczególnych jej elementów oblicza się według następującego wzoru:

$$W_i = \frac{I_b b}{I_k} \times 100$$

gdzie:

- W_i – wskaźnik infrastruktury,
- I_b – stan pojedynczego elementu infrastruktury badanej jednostki (miasto, wieś),
- I_k – stan pojedynczego elementu infrastruktury w kraju.

Bardzo ważną rzeczą jest dokonanie wyboru elementów infrastruktury, za pomocą których dokonuje się oceny jej stanu [Kapusta 2006 b, Taksonomiczna... 2000]. Jakkolwiek istnieje cała procedura postępowania przy tym wyborze, to najczęściej, ze względów praktycznych, posługujemy się tymi elementami, dla których możemy uzyskać wiarygodne informacje o ich wielkości.

W opracowaniu posłużono się 39 elementami infrastruktury technicznej i społecznej; wszystkie z grupy stymulant. Wypracowano je na podstawie materiałów statystycznych.

Wyniki analizy statystycznej zróżnicowania warunków życia mieszkańców miast i wsi zestawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Zróżnicowanie infrastruktury technicznej i społecznej w Polsce w 2003 i 2009 roku (z podziałem na miasto i wieś)

Table 2. Differentiation of technical and social infrastructure in Poland in 2003 and 2009 (with division into rural and urban areas)

Nazwa elementu infrastruktury Infrastructural item	Polska Poland		Miasto – Urban Areas					Wieś – Rural Areas				
	2003	2009	2003		2009		różnica diff. 6-4	2003		2009		różnica diff. 11-9
	liczba No.	W _i	liczba No.	W _i	liczba No.	W _i		liczba No.	W _i	liczba No.	W _i	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Liczba izb w mieszkaniu (szt.) Number of rooms per flat (psc)	3,68	3,71	3,49	94,8	3,50	94,3	+0,01	4,06	110,3	4,14	111,6	+0,08
Powierzchnia użytkowa mieszkania (m ²) Usable area of a flat (m ²)	68,8	70,5	61,1	88,8	62,5	88,7	+1,4	84,5	122,8	87,2	123,7	+2,7
Powierzchnia użytkowa mieszkania (osoba) Usable area of a flat (person)	22,7	24,6	21,9	96,5	24,0	97,6	+2,1	23,9	105,3	25,4	103,3	+1,5
Liczba mieszkań na 100 osób (szt.) Number of flats per 100 people (psc)	33,0	34,8	35,9	108,8	38,5	110,6	+2,6	28,2	85,5	29,2	83,9	+1,0
Liczba izb na 100 osób (szt.) Number of rooms per 100 persons	121,5	129,9	125,5	103,3	135,1	104,0	+9,6	114,7	94,4	120,5	92,8	+5,8
Mieszkania z (%): Flats with (%):												
wodociągiem running water	95,0	95,5	98,4	103,6	98,6	103,2	+0,2	88,0	92,6	89,0	93,2	+5,2
ustępem spłukiwanym water closet	87,3	88,1	94,2	107,9	94,6	107,4	+0,4	73,1	83,7	74,8	84,9	+1,2
łazienką bathroom	86,1	87,1	91,8	106,6	92,4	106,1	+0,6	74,5	86,5	76,1	87,4	+0,9
gazem z sieci gas supplies	55,4	56,5	74,1	133,8	74,0	131,0	-0,1	17,4	31,4	20,3	35,9	+2,9
centralnym ogrzewaniem central heating	77,1	78,3	83,9	108,8	84,9	108,4	+1,0	63,1	81,8	64,8	82,8	+1,0
Wybudowano mieszkań na 1000 osób (szt.) Built flats per 1000 persons (psc)	4,3	4,2	5,1	118,6	4,8	114,3	-0,3	3,5	85,4	3,3	78,6	-0,2

Tabela 2 – cd. / Table 2 – cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Wybudowano mieszkań na 1000 zawartych małżeństw (szt.) Built flats per 1000 of new marriages (psc)	832	638	788	94,7	729	114,3	-59	901	108,3	496	77,7	-405
Powierzchnia użytkowa nowego mieszkania (m ²) Usable area of a new flat (m ²)	115,8	99,6	102,3	88,3	81,8	82,1	-21,1	134,1	115,8	140,3	140,9	+25,1
Komputerów osobistych w gospodarstwie domowym (%) PC in households (%)	29,0	60,8	57,0	196,6	81,1	133,4	+24,1	18,8	64,8	54,2	89,1	+35,4
Placówek pocztowych na 10000 mieszkańców (szt.) Number of post offices per 1000 persons (psc)	2,17	2,19	1,56	71,9	1,64	74,9	+0,08	3,16	145,6	3,05	139,3	-0,11
Placówek pocztowych na 10 km ² powierzchni (szt.) Number of post offices per 10 sq km of land area	0,27	0,27	1,47	544,4	1,79	663,0	+0,32	0,16	59,3	0,16	59,3	0,0
Lesistość (%) Share of forests (%)	28,6	29,1	20,5	71,7	20,6	70,8	+0,1	29,2	102,1	29,7	102,1	+0,5
Tereny zielone na 1 mieszkańca (m ²) Green areas per 1 person (m ²)	13,8	15,1	20,3	147,1	20,9	138,4	+0,6	3,5	25,4	6,1	40,4	+2,6
Ludności korzystającej z oczyszczalni (%) Population connected to sewage plants (%)	58,2	64,2	84,2	144,7	88,1	137,2	+3,9	16,5	28,4	26,9	41,9	+10,4
Nakłady w ochronie środowiska (zł/mie.) Spending on environmental protection (PLN/person)	134,6	279,7	138,1	102,6	130,2	46,5	-7,9	129,0	95,8	514,1	183,8	+385,1
Nakłady w gospodarke wodną (zł/miesz.) Spending on water management (PLN/person)	44,5	74,0	22,9	51,5	54,0	73,0	+31,1	79,1	177,8	105,4	142,4	+26,3
Dzieci w przedszkolach (%) Kids in kindergardens (%)	36,2	59,7	52,3	144,8	75,9	127,1	+23,6	16,7	46,1	37,5	62,8	+20,8
Szkoły podstawowe na 100 uczniów: Primary schools per 100 pupils:												
przypada pomieszczeń (szt.) number of rooms (psc)	5,6	7,7	4,3	76,8	6,3	81,8	+2,0	7,1	126,8	10,0	129,9	+2,9

Tabela 2 – cd. / Table 2 – cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
przypada nauczycieli (osób) number of teachers (persons)	7,1 ^a	7,7	6,3 ^a	88,7 ^a	6,7	87,0	+0,4	8,3a	116,9 ^a	9,1	118,2	+0,8
komputer z Internetem (szt.) PC with Internet (psc)	2,3	8,6	1,8	78,3	6,0	69,8	+4,2	3,1	134,8	12,3	143,0	+9,2
Współczynnik skolaryzacji brutto Gross scholarisation index	100,1	98,7	108,4	108,3	107,7	109,1	-0,7	90,2	90,1	88,1	89,3	-2,1
Współczynnik skolaryzacji netto Net scholarisation index	98,5	96,7	106,4	108,0	105,3	108,9	-1,1	89,1	90,5	86,6	89,6	-2,5
Gimnazja na 100 uczniów: Secondary schools per 100 pupils												
przypada pomieszczeń (szt.) number of rooms (psc)	4,0	5,9	3,8	95,0	5,9	100,0	+2,1	4,2	105	6,3	106,8	+2,1
przypada nauczycieli (osób) number of teachers (persons)	6,7 ^a	7,7	6,7a	100,0 ^a	8,3	107,8	+1,6	7,1a	92,2 ^a	7,7	100,0	+0,6
komputer z Internetem (szt.) PC with Internet (psc)	3,6	8,2	3,0	83,3	7,2	87,8	+4,2	4,7	130,6	9,9	120,7	+5,2
Współczynnik skolaryzacji netto Net scholarisation index	95,6	94,3	111,9	117,1	113,0	119,8	+1,1	74,3	77,7	73,0	77,4	-1,3
Współczynnik skolaryzacji brutto Gross scholarisation index	101,0	100,8	119,4	118,2	122,6	121,6	+4,4	77,0	76,2	75,8	75,2	-1,2
Współczynnik skolaryzacji netto Net scholarisation index	95,6	94,3	111,9	117,1	113,0	119,8	+1,1	74,3	77,7	73,0	77,4	-1,3
Księgozbiór bibliotek publicznych na 100 osób (vol.) Number of books in public libraries per 100 persons (vol.)	351,5	351,8	333,7	94,9	343,5	97,6	+9,8	379,9	108,1	364,7	103,7	-15,2
Czytelników na 100 ludności (osób) Readers per 100 persons (persons)	198	172	239	120,7	209	121,5	-30	133	67,2	112	65,1	-21
Instytucje kulturalnych na 10 tys. mieszkańców (szt.) Cultural institutions per 10 thous. inhabitants (psc)	0,97	1,06	0,65	67,0	0,71	67,0	+0,06	1,50	154,6	1,60	150,9	+0,05

Tabela 2 – cd. / Table 2 – cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ZOZ na 10 tys. mieszkańców (szt.) GP per 10 thous. inhabitants (psc)	2,65	3,14	3,36	126,8	3,89	123,9	+0,53	1,52	57,4	1,96	62,4	+0,44
Praktyki lekarskie na 10 tys. mieszkańców (szt.) Medical doctors per 10 thous. inhabitants (psc)	2,1	1,8	2,7	128,6	2,3	127,8	-0,4	1,0	47,6	1,1	61,1	+0,1
Porady lekarski w ZOZ na 1 mieszkańca (szt.) Medical treatments per 1 inhabitant (psc)	6,6	4,3	9,0	136,4	5,2	120,9	-3,8	2,8	42,4	2,8	65,1	0,0
Aptek i punkty apteczne na 10 tys. mieszkańców (szt.) Pharmacies per 10 thous. inhabitants (psc)	2,65	3,14	3,36	126,8	3,89	123,9	+0,53	1,52	57,4	1,96	62,4	+0,44
Średnia W_i Average W_i	×	×	×	118,1	×	118,0	×	×	90,4	×	94,3	×

^a2005.

Źródło: Obszary... [2011, s. 98-132], Rocznik Statystyczny Rolnictwa... [2005, s. 120], Rocznik Statystyczny Rzeczpospolitej... [2004, s. 191-192], Charakterystyka... [2010, s. 110]. Obliczenia własne.

Source: Obszary... [2011, p. 98-132], Rocznik Statystyczny Rolnictwa... [2005, p. 120], Rocznik Statystyczny Rzeczpospolitej... [2004, p. 191-192], Charakterystyka... [2010, p. 110]. Own calculation.

Uzyskane wyniki pozwalają na wyciągnięcie następujących stwierdzeń:

- mieszkańcy wsi dysponują większymi mieszkaniami pod względem: liczby izb, powierzchni użytkowej mieszkania i jego powierzchni przypadającej na jednego mieszkańca, natomiast mniejszą liczbą mieszkań na 100 osób. Załamał się postęp w zakresie budownictwa mieszkaniowego na 1000 zawartych związków małżeńskich zarówno w mieście, jak i na wsi, z tym że na wsi w znacznie w większym stopniu. Jeżeli w mieście powierzchnia nowo wybudowanych mieszkań się zmniejsza, to na wsi znacząco się zwiększa;
- mieszkania wiejskie są rzadziej wyposażone w: wodociąg, ustęp splukiwany, łazienkę, gaz z sieci i centralne ogrzewanie. W badanym okresie na wsi w tej dziedzinie dokonuje się większy postęp aniżeli w mieście; zmniejsza się dystans wsi do miasta;
- wiejskie gospodarstwa domowe mają mniejszą liczbę komputerów, natomiast dynamika wzrostu liczby komputerów na wsi jest wyższa niż w mieście;
- na wsi na 10 tys. mieszkańców przypada więcej placówek pocztowych niż w mieście, natomiast trudniejszy jest do nich dostęp z powodu ich rozproszenia w przestrzeni (dłuższa droga);
- lesistość terenów wiejskich jest większa niż miejskich, natomiast na wsi na jednego mieszkańca przypada mniej terenów zielonych (nie biorąc pod uwagę terenów produkcyjnych);
- duża jest różnica między miastem a wsią w zakresie korzystania z oczyszczalni ścieków na niekorzyść wsi; w badanym okresie wieś dokonała znacznie większego postępu w tym zakresie niż miasto;

- wieś znacznie więcej niż miasto inwestuje w ochronę środowiska i gospodarkę wodną w przeliczeniu na jednego mieszkańca; jest to uzasadnione nie tylko niższym stanem tych elementów infrastruktury, lecz także różnicami w kosztach realizacji inwestycji z tym związanych (większe rozproszenie mieszkańców);
- istnieje duża nierówność w zakresie wychowania przedszkolnego dzieci na niekorzyść dzieci wiejskich, a postęp w tym zakresie jest na wsi mniejszy niż w mieście;
- niedostatki wsi w zakresie wychowania przedszkolnego są częściowo rekompensowane lepszymi warunkami realizacji dydaktyki w wiejskich szkołach podstawowych i gimnazjalnych; mniej uczniów przypada na jedno pomieszczenie szkolne i jednego nauczyciela oraz jest większy dostęp uczniów do komputera z Internetem;
- współczynniki skolaryzacji w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjalnej na wsi są niższe od miasta i się obniżają;
- wieś posiada liczniejszy księgozbiór w bibliotekach publicznych w przeliczeniu na mieszkańca niż miasto, natomiast czytelnictwo na wsi jest gorzej rozwinięte;
- zarówno w mieście, jak i na wsi dokonuje się postęp w zakresie liczby instytucji kultury na 10 tys. mieszkańców, z tym że na wsi tych jednostek jest znacznie więcej niż w mieście;
- mieszkańcy wsi mają niższy poziom zaspokajania potrzeb w zakresie opieki zdrowotnej (liczba ZOZ, lekarzy oraz aptek i punktów aptecznych na 10 tys. mieszkańców), niższa jest również liczba porad przypadających na jednego mieszkańca. Niższe wskaźniki wsi w tym zakresie są częściowo uzasadnione tym, że wielu mieszkańców wsi korzysta z usług medycznych w mieście.

Sumaryczny wskaźnik jakości infrastruktury (W_i) w analizowanym okresie na wsi wzrósł z 3524,6 do 3678,6, czyli o 154,0 pkt, natomiast w mieście zmniejszył się z 4604,7 do 4602,5, czyli o 2,2 pkt. Tak więc na wsi jest większy postęp w infrastrukturze niż w mieście i zmniejsza się dystans wsi do miasta.

Ewolucja wsi od rolniczej do wielofunkcyjnej

Współczesna wieś polska pełni trzy podstawowe funkcje: mieszkalną i turystyczną, produkcyjną i usługową oraz ekologiczną [Kapusta 2005]. Podejmowane działania w ramach EFRROW przyspieszają procesy dywersyfikacji działalności na obszarach wiejskich.

Wieś pogłębia swoją funkcję mieszkalną i turystyczną czego dowodem jest stale zwiększająca się liczba ludności wsi oraz kierunek migracji miasto-wieś. Powiększaniu tej funkcji służy rozwój infrastruktury, zwłaszcza w zakresie budownictwa i usług społecznych.

Ponadto, analizowane warunki życia mają obok warunków pracy wpływ na długość życia ludności. I tak długość życia mężczyzn wzrosła: w Polsce z 70,8 do 71,5 lat, w mieście z 71,2 do 71,9, a na wsi z 70,3 do 71,0, natomiast kobiet odpowiednio: 79,4 do 80,1, 79,3 do 80,0, 79,6 do 80,2. Tak więc na wsi mężczyźni żyją krócej, natomiast kobiety dłużej niż w mieście.

Pomimo rozwoju rolnictwa, zmniejsza się jego udział (łącznie z łowiectwem, leśnictwem i rybactwem) w generowaniu krajowej wartości dodanej z 4,3% w 2003 roku do 3,6% w 2009 roku. Należy jednak zaznaczyć, że produkty spożywcze i powstałe z surowców rolnictwa zaspokajają na coraz wyższym poziomie potrzeby naszego społec-

czeństwa, a ponadto generują nadwyżkę handlową z zagranicą w wysokości ponad 2 mld EUR.

Wieś, z racji swoich zasobów, jest również miejscem rozwijania pozarolniczej działalności. I tak np. w 2009 roku w kraju do rejestru REGON było wpisanych 3,7 mln podmiotów gospodarki narodowej, z czego 935,3 tys., tj. 25,3% zarejestrowało działalność gospodarczą na obszarach wiejskich. Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów gospodarczych na 1 tys. mieszkańców) wyniósł na wsi 63, natomiast w miastach 121 [Obszary... 2011]. Miało miejsce również wyrejestrowywanie działalności. Ostatecznie efektywny przyrost podmiotów w 2009 roku w systemie REGON na obszarach wiejskich wyniósł 4887 jednostek. Przy czym w siedmiu województwach, tj.: łódzkim, mazowieckim, wielkopolskim, kujawsko-pomorskim, podlaskim, warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim więcej podmiotów zostało wyrejestrowanych niż wpisanych.

Rozwój podmiotów pozarolniczej działalności na wsi i migracja wahałowa służy aktywizacji zawodowej ludności wiejskiej. Wskaźnik zatrudnienia w latach 2003-2009 wzrósł z 45,9 do 50,8%, a stopa bezrobocia obniżyła się z 17,8 do 8,0%. W rolnictwie nie odnotowuje się znaczących zmian zatrudnienia, natomiast w działalności pozarolniczej zatrudnienie wzrosło w latach 2003-2009 z 2962 tys. do 4120 tys. osób, co jest głównym czynnikiem obniżającym stopę bezrobocia na wsi.

PODSUMOWANIE

Stan wsi jest kształtowany przez: zmiany administracyjne, przyłączania wsi i osad do miast oraz zmian struktury istniejących wsi, migracji ludności wiejskiej do miast i miejskiej na wieś, przyrostu naturalnego ludności i rozwoju działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich.

Systematycznie zmniejsza się udział wsi w terytorium kraju, natomiast w analizowanym okresie zwiększa się liczba ludności zamieszkującej na wsi.

Wieś podlega wielorakim przemianom pod wpływem działań podejmowanych w oparciu o środki krajowe, a także z Unii Europejskiej. Działania UE w zakresie odnowy wsi uwidaczniają się w postaci większego tempa wzrostu stanu infrastruktury wsi. Pomimo to wiele elementów infrastruktury wsi znajduje się poniżej stanu średniego w kraju.

Istniejący stan infrastruktury wsi i tempo jego zmian mają wpływ na warunki życia i pracy ludności wiejskiej oraz na rozwój wielofunkcyjności wsi.

LITERATURA

- Charakterystyka obszarów wiejskich w 2005 r. 2006. GUS, WUS, Olsztyn.
Charakterystyka obszarów wiejskich w 2008 r. 2010. GUS, WUS, Olsztyn.
Hunek T., 2006. Dywersyfikacja aktywności „rolniczej Polski”. W: Perspektywy rolniczej Polski w Unii Europejskiej-25. Red. T. Hunek. Wyd. Wieś Jutra, Warszawa.
Kapusta F., 1976. Zmiany struktury agrarnej i kierunków produkcji rolniczej w Legnicko-Głogowskim okręgu Miedziowym. PWN, Warszawa.
Kapusta F., 2005. Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju wsi w Polsce. W: Zrównoważony rozwój – doświadczenia polskie i Europejskie. Red. S. Czaja. Wyd. I-BiS, Wrocław.

- Kapusta F., 2006 a. Przedsiębiorczość. Teoria i praktyka. Wyd. Forum Naukowe, Poznań-Wrocław.
- Kapusta F., 2006 b. Zarządzanie działaniami logistycznymi. Wyd. Forum Naukowe, Poznań-Wrocław.
- Kapusta F., 2008. Agrobiznes. Difin, Warszawa.
- Kopeć B., 1983. Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych. AR, Wrocław.
- Mikołajewicz M., 1992. Gospodarowanie zasobami środków trwałych infrastruktury społecznej. Wyd. Instytutu Śląskiego, Opole.
- Obszary wiejskie w Polsce. 2011. GUS, Warszawa, Olsztyn.
- Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2011 r. 2011. GUS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich. 2005. GUS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2010. 2010. GUS, Warszawa.
- Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym. 2000. Red. A. Zeliaś. Wyd. AE, Kraków.
- Wilkin J., 2001. Wieś, społeczeństwo, państwo: nowe podstawy dyskursu społecznego w sprawach wsi w Polsce. *Wieś i Roln.* 2, 32.

CHANGES OF INFRASTRUCTURE OF RURAL AREAS IN POLAND IN TERMS OF THE EUROPEAN UNION

Summary. The paper presents a comparative analysis of a separation of rural areas and subsequently basing on the definition of rural areas by TERYT the analysis of changes of infrastructure (mainly technical and social) in the country, urban areas and rural areas in the years 2003-2009 has been presented. As a result of external circumstances, including financial support of the European Union the pace of changes in rural areas accelerates, especially with regard to the level of infrastructure. Moreover, the present evolution of function of rural areas has been characterised in terms of Poland's accession to the European Union.

Key words: functions, infrastructure, level, development, terms, rural areas

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 11.04.2012

Do cytowania – For citation: Kapusta F., 2012. Zmiany infrastruktury polskiej wsi w warunkach Unii Europejskiej. J. Agribus. Rural Dev. 2(24), 107-118.